

2017-077

Archeologienota Antwerpen Plantin en Moretuslei

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

6-7-2017

1. Gemotiveerd advies

Het terrein bevindt zich in het oosten van de stadskern van Antwerpen binnen de stadsring. Het terrein bevindt zich binnen de driehoek Plantin en Moretuslei, Magdalenastraat en Rolwagenstraat. Het plangebied situeert zich aan de Plantin en Moretuslei 106 en 108 en de Magdalenastraat 45-49 en heeft een totale oppervlakte van ca. 9142m². Het terrein wordt enerzijds ingenomen door de huidige Delhaize met een oppervlakte van ca. 4300m². Dit gebouw bevindt zich aan de Plantin en Moretuslei. Er zijn geen kelderniveaus aanwezig. Er is wel een schuinoplopende weg aanwezig naar het Delhaizegebouw toe. De rest van het terrein, ca. 5000m², wordt ingenomen door parking. Een klein deel aan de Rolwagenstraat is ingenomen als groenzone. Kadastraal gezien zijn de percelen terug te vinden onder Antwerpen, afdeling 6, sectie F, perceel nr. 1267a3 en 1267z2.

De geplande werken omvatten twee luiken. Het eerste luik omvat de uitbraak van de gelijkvloerse parking over het volledige terrein en het bouwen van een ondergrondse parking op één niveau. Het tweede luik bestaat uit, na afbraak van de bestaande gebouwen, de aanleg van een ondergrondse parking van twee niveaus onder bestaande gebouwen. De parking op niveau -1 neemt bijna het volledige plangebied in. Niveau -2 is beperkter in oppervlakte en bevindt zich enkel in de noordoostelijke hoek. De in- en uitgangen situeren zich aan de Rolwagenstraat en de Plantin en Moretuslei. Ook wordt hierbij een laad- en losruimte voorzien in de zuidelijke hoek die tot een niveau van -1,2m uitgegraven wordt onder het huidige maaiveldniveau. De zuidoostelijke hoek naar de Magdalenastraat blijft ingenomen als groenzone met een klein appartementsblok aan de straatkant. Na de ondergrondse parking worden op het gelijkvloerse niveau, naast de groenzone, ook diverse gebouwen voorzien. Zo wordt aan de Plantin en Moretuslei een commerciële plint voorzien van ca. 500m². Aan de Magdalenastraat wordt een gebouw voorzien van 170m². Centraal op het perceel wordt een nieuw commercieel pand opgericht van 2606m². Ten zuiden en aansluitend op het gebouw worden werkplaatsen en koelcellen voorzien (ca. 277m²). Hierop sluit een loszone en voorraadplaats aan van ca. 359m². Daarnaast bevindt zich nog een zone voor leeggoed van 128m². Tegen de Rolwagenstraat worden sociale lokalen en burelen voorzien van ca. 303m². In de zuidelijke hoek wordt een laad- en loszone voorzien van ca. 900m². Deze wordt 1,2m diep ingegraven.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij alle relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet gestaafd worden. Daarom is het voor de zone van de geplande werken dat dermate verstoord zal worden noodzakelijk om een verder vooronderzoek uit te voeren. Het geselecteerde gebied komt overeen met het totale plangebied van ca. 9142m². Er wordt geadviseerd om vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren in de vorm van een gefaseerd proefsleuven (fase 1 en 2). De methode van een gefaseerd proefsleuvenonderzoek is volgens een kosten-batenanalyse de beste optie om alle archeologische informatie te verzamelen. Andere vooronderzoeken (geofysisch, boringen, oppervlakteprospecties en metaaldetectie) zijn niet zinvol en dienen bijgevolg niet uitgevoerd te worden.

Het proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren in een uitgesteld traject. Op het moment van schrijven is het bestaande gebouw nog in gebruik alsook de bestaande parking. Bovendien kan Fase 2 pas gebeuren na de afbraak van het huidige gebouw tot op het maaiveldniveau.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Antwerpen, Antwerpen, Plantin en Moretuslei en Magdalenastraat

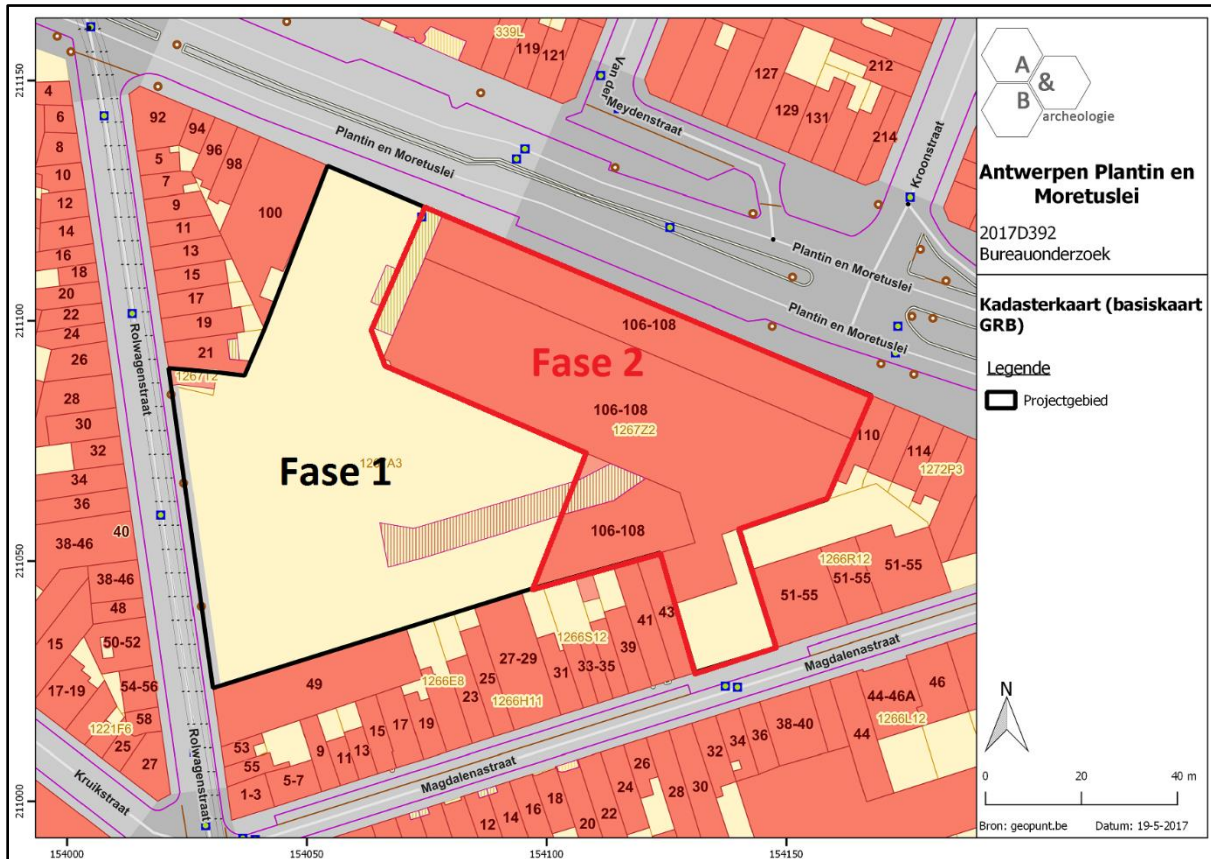
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 154141 en Y: 211031; X: 154068 en Y: 211126

Kadastergegevens: Antwerpen, afdeling 6, sectie F, perceel nr. 1267a3 en 1267z2.

Het totale terrein heeft een oppervlakte van ca. 9142m². Op basis van de impact van de werkzaamheden dient een verder gefaseerd vooronderzoek te gebeuren door middel van proefsleuven.

Fase 1 omvat het proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de huidige parking (ca. 5000m²). Bij dit eerste deel dient gekeken te worden naar de bewaringstoestand en verstoringsgraad van de bodem. Daarnaast is de aan- of afwezigheid van archeologische sporen een belangrijk criterium. Indien uit dit onderzoek blijkt dat archeologische sporen aanwezig zijn en/of dat de verstoringsgraad beperkt is, dient overgegaan tot het proefsleuvenonderzoek fase 2, meer bepaald de zone van het huidige gebouw en het deel aan de Magdalenastraat (ca. 4300m²). Aanvullend op de proefsleuven dienen nog kijkvensters, dwars- of volgsleuven aangelegd te worden. Deze kunnen vrij ingepland worden door de uitvoerende erkende archeoloog.

Het onderzoek fase 1 kan gebeuren voor of na het oppervlakkig uitbreken van de parking. Fase 2 kan, indien nodig, pas gebeuren na de afbraak van het huidige gebouw tot op het maaiveldniveau.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied ingedeeld in twee zones voor het verder archeologisch vooronderzoek (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om het archeologisch potentieel van het plangebied te achterhalen en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Het onderzoek wordt gefaseerd uitgevoerd waarbij eerst fase 1 gebeurt en afhankelijk van de resultaten van fase 1 mogelijk ook fase 2.

Voor Fase 1 is het belangrijk om volgende doelstellingen te beantwoorden:

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Kunnen mogelijke ophogingen waargenomen worden in het zuidelijke deel die te maken hebben met de uitgravingen van de Herentalse Vaart en/of zijn hiervan structuren (bv. dijk) vast te stellen die hiertoe behoren?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes? En wat is de omvang van de site?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?

Indien bovenvermelde criteria wijzen op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed en een goede bewaring dient overgegaan te worden naar fase 2 om de verdere omvang van de site te achterhalen. Indien blijkt uit fase 1 dat de bodem grondig verstoord is, geen archeologische sporen werden vastgesteld en een archeologische site uitgesloten kan worden, dient fase 2 niet verder uitgevoerd te worden en kan het terrein vrijgegeven worden.

Voor Fase 2 is het belangrijk om volgende doelstellingen te beantwoorden:

- Zijn er archeologische sporen aanwezig en kunnen deze in verband gebracht worden met deze aangetroffen in fase 1? Welke spoorgroepen komen voor?
- Behoren de sporen toe aan één site of aan een meerperioden site? In clusters of eerder geïsoleerd?

Na de uitvoering van fase 1 en 2 dienen minstens volgende niet limitatieve onderzoeksvragen gesteld te worden om de doelstellingen van het vooronderzoek te behalen:

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor? Komen deze geconcentreerd voor of eerder verspreid?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes en erven? Wat is de omvang van de site?

- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Wat is de omvang van de archeologische site? Kunnen de grenzen van de site afgebakend worden bv. Door de aanwezigheid van greppels of andere erfafbakeningen?
- Zijn sporen, vondsten of structuren aanwezig die in verband kunnen gebracht worden met militair erfgoed?
- Kan het terrein in verband gebracht worden met de Herentalse vaart in de vorm van ophogingen door de uitgraving van de vaart in de late 15de eeuw? Bevinden zich structuren binnen het terrein die hiertoe behoren?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om deze site te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, wordt voorgesteld om een gefaseerd proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Het onderzoek fase 1 kan gebeuren voor of na het oppervlakkig uitbreken van de parking. Fase 2 kan pas gebeuren na de afbraak van het huidige gebouw tot op het maaiveldniveau.

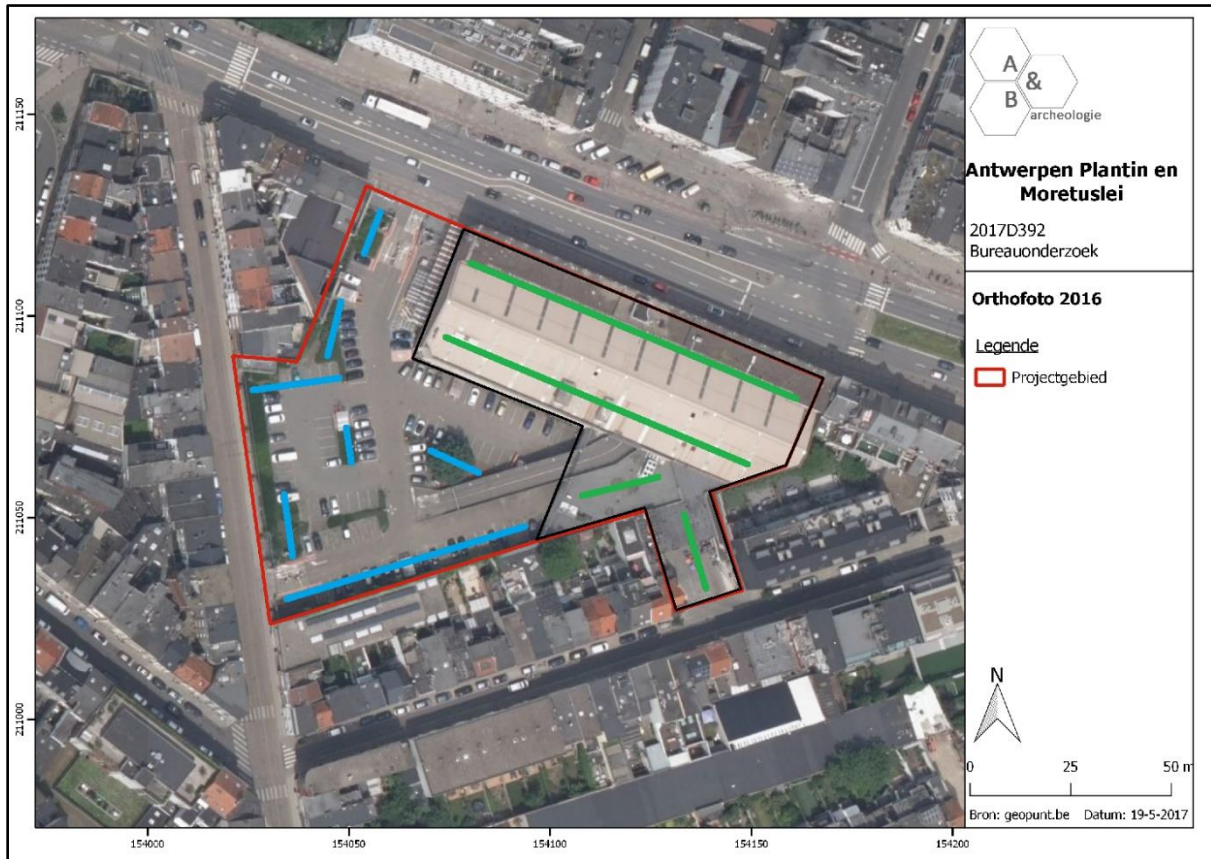
Fase 1 omvat de zone van de huidige parking. In totaal bedraagt deze zone ca. 5000m². Hier worden zeven sleuven geadviseerd, verspreid over de volledige parking en voornamelijk ingepland om praktische redenen op de groenzones. De sleuven hebben een totale oppervlakte van ca. 340m² oftewel ca. 7%.

Fase 2 omvat de zone van het huidige gebouw en het deeltje aan de Magdalenastraat met een oppervlakte van ca. 4300m². Hier worden vier sleuven geadviseerd goed voor een totale oppervlakte van 400m² oftewel ca. 9%. Deze fase dient enkel uitgevoerd te worden als het onderzoek van fase 1 sporen opleverde en er sprake is van een beperkte verstoringsgraad.

Bij de inplanting is getracht om rekening te houden met de afstand tussen de proefsleuven van minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Daarnaast is rekening gehouden met de aanwezige structuren en obstakels (bv. oprijweg van de Delhaize). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 2m breed. In dit geval zullen 7 sleuven in fase 1 en 4 sleuven in fase 2 aangelegd worden. Daarnaast worden bij fase 1 en 2 extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 2 Aanduiding van het gefaseerde proefsleuvenonderzoek op de orthofoto 2016. In rood wordt fase 1 aangegeven met in het blauw de proefsleuven. In zwart wordt fase 2 aangegeven met in het groen de proefsleuven. (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 100 werkdagen ervaring met onderzoek op zandgronden en stedelijke archeologie.
- Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek in zandgronden en stedelijke archeologie.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Aangezien het onderzoek zal plaatsvinden op moment dat de parking en winkel nog operationeel zijn, is het niet mogelijk om de voorgeschreven dekkingsgraad van 12,5% proefsleuven te halen. De sleuven kunnen namelijk, praktisch gezien, enkel aangelegd worden op plaatsen die zo min mogelijk hinder veroorzaken voor de circulatie op en het huidige gebruik van de site. Het behaalde percentage proefsleuven wordt echter als voldoende beschouwd om gefundeerde uitspraken te kunnen doen over het archeologisch verwachtingspatroon. De spreiding van de sleuven is zodanig opgesteld dat het volledige plangebied geëvalueerd wordt op zijn archeologische waarde, zowel in de interne zone als aan de straatzijden. Bovendien zorgt de spreiding ook voor een volledig beeld van de site inzake bewaringstoestand en verstoringsgraad. De bureaustudie geeft een lage archeologische verwachting aan voor het plangebied. Hoewel de site nu in de stedelijke kern van Antwerpen gelegen is, bevond het zich voor de 19de eeuw nog in een landelijk gebied. Een complexe stratigrafie met opeenvolgende archeologische niveaus is hier niet te verwachten.